

Ons het Madiba se moed nodig vir 'n regverdige vrede

Nico Koopman*

Terwyl ons Mandeladag op 18 Julie vier, moet ons mekaar ook daaraan herinner dat een van Madiba se eienskappe wat ons vandag die nodigste het — in Suid-Afrika en die res van die wêreld — sy moed is om te veg vir 'n regverdige vrede: 'n vrede gegrond op geregtigheid en met vreugde as mikpunt.

Hier ter plaatse en in die buiteland blyk ekstremisme — sowel as populisme, oorvereenvoudiging, absolutisme en anti-intellektualisme — die dominante kultuur te wees. Ekstremisme behels vooroordeel en stereotipering, stigmatisering en diskriminasie, ontmensliking, demonisering en vernietiging van diegene wat van my verskil.

Dit laat geen ruimte vir deeglike analise, vir data- en feit-gedrewe onderskeiding, of nuanse nie; geen plek vir die erkenning dat ons keuses selde net tussen reg en verkeerd is nie, tussen meer reg en minder reg, of tussen meer verkeerd en minder verkeerd. Ekstremisme weier om moreel aanvaarbare kompromieë of erkenning toe te laat dat elke persoon en gebeurtenis sowel goed as sleg bevat – dat een kant selde heeltemal goed en die ander heeltemal sleg is.

Ekstremisme omhels die geloof dat in sommige situasies mense eenvoudig onversoenbaar is — dat versoening nie moontlik is nie; dat ons die punt van onversoenbaarheid en onvergelykbaarheid bereik het waar vrede nie meer 'n opsie is nie, slegs geweld, oorlog en bloedvergieting.

Suid-Afrikaners ken hierdie leerstelling van onversoenbaarheid so goed. Apartheidsideologie het beweer dat die diversiteit van Suid-Afrikaners onversoenlik was, en dat hulle eerder van mekaar geskei moes word. Hierdie skeiding het behels dat ander groepe as minderwaardig beskou word, teen hulle gediskrimineer word, en hulle gestereotipeer en gestigmatiseer, verontmenslik en gedemoniseer word.

Boonop het wit Gereformeerde kerke probeer om Bybelse regverdiging vir die apartheidsideologie en die politieke, ekonomiese en maatskaplike stelsel wat gevolg het, te verskaf. Hierdie stelsel was ontwerp om konkrete vorm te gee aan sy ekstremistiese, rassistiese ideologie.

Die stryd teen apartheid het 'n hoogtepunt bereik in die 1980's toe baie mense bekommerd was dat ons dalk nie 'n vreedsame oplossing in Suid-Afrika sou bereik nie. Die vernedering en pyn wat deur apartheid veroorsaak is, het wantroue, woede en vrees gevoed — onder sy slagoffers, oorlewendes en oorwinnaars — dat apartheid dalk te kragtig sou wees om te oorkom. Diep wantroue, skaamte, skuld en vrees vir wraak was ook wydverspreid onder apartheid se plegers.

In hierdie atmosfeer van wantroue en skynbare onversoenbaarheid het Nelson Mandela 'n dapper, moedige en heldhaftige standpunt ingeneem. Sy moed het drie dimensies gehad: beginselgebaseerde pragmatisme, die nastreef van moreel aanvaarbare kompromieë, en die

erkenning van beide goed en sleg in albei kante van 'n konflik. Ekstremiste verwerp hierdie dimensies.

Madiba het standvastig by sy beginsels gestaan: 'n lewe van waardigheid, geregtigheid, vryheid en gelykheid vir almal. Hy het egter terselfdertyd gesoek na die beste praktiese maniere om hierdie beginsels te implementeer en te demonstreer dat hulle bereikbaar is, nie utopies nie. Soms klou mense so blindelings vas aan beginsels dat hulle misluk om hul implementering te oorweeg en te bevorder. Vreemd genoeg verraai hulle dikwels onbedoeld die beginsels wat hulle na bewering verdedig.

In dieselfde gees kan 'n mens aanvoer dat die oorwegend swart en bruin Verenigde Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika die oorwegend wit Nederduitse Gereformeerde Kerk moet nooi om te oorweeg om die Belydenis van Belhar 1986 (Belhar) formeel aan te neem en hulle te verbind tot sy beginsels van eenheid, versoening en geregtigheid vir almal — veral die mees gemarginaliseerde en kwesbare.

Ideaal gesproke sou die aanneming van Belhar die eerste prys bly. Maar as die aandrang op formele aanneming die implementering van wat Belhar wil bereik, verhinder, mag die meer getroue pad wees om te fokus op die uitleef van sy beginsels en nuwe werklikheid wat dit verkondig. Hierdie benadering van beginselgebaseerde pragmatisme — gefokus op die beliggaming van die lewe wat Belhar bely — mag dalk 'n dieper getrouheid aan Belhar weerspieël.

Mandela se beginselvaste pragmatisme weerspieël ook sy openheid vir moreel aanvaarbare kompromieë. Kompromie beteken letterlik ons stem saam om tevrede te wees met minder as die eerste prys, maar ons belowe saam (kom, Latyn *cum*) om te werk na die eerste prys vir almal wat, volgens ons Grondwet, 'n lewe van waardigheid, genesing, geregtigheid, vryheid en gelykheid vir almal is.

Mandela was gewillig om die risiko te neem om te vertrou — en om te bou op hierdie gedeelde belofte wat Suid-Afrikaners aan mekaar gemaak het. Die geslagte ná Madiba moet herinner word aan hierdie belofte-maak by die aanbreek van ons demokrasie en moet genooi word om deel te neem aan die gemeenskaplike praktyk van getroue belofte-nakoming.

Madiba se vrymoedigheid is ook duidelik in sy erkenning van sowel die goeie as slegte in alle mense, aan alle kante van ons verdelings. Hierdie genuanseerde perspektief staan in teenstelling met ekstremisme en populisme wat sommige as heeltemal sleg en ander — ons — as heeltemal goed beskou. Hy het veral geglo in die inherente goedheid van alle mense. In sy eie woorde: “Die mense van Afrika het die lesse van geduld en uithouvermoë in hul lang stryd om vryheid geleer. In 'n siniese wêreld het ons 'n inspirasie vir baie geword. Ons stuur die boodskap dat die goeie bereik kan word onder mense wat bereid is om te vertrou, bereid om te glo in die goedheid van mense.” Madiba se erkenning van die goeie in ander werk teen die idee van onversoenbaarheid.

Om beginselgebaseerde pragmatisme te beoefen, om moreel aanvaarbare kompromieë te soek, om goed én sleg in alle kante van 'n konflik te erken, is nie gewilde standpunte nie. Hulle

kan ongewild en gewaagd wees in 'n wêreld waar ekstremisme en oorvereenvoudiging floreer. Hierdie bevrydende standpunte — wat moed, dapperheid en heldhaftigheid vereis — het Suid-Afrika gehelp om na demokrasie te beweeg, ofskoon een wat kwesbaar en bedreig bly. Madiba se moed moet ons help om beloftes na te kom en om uiteindelik 'n land te word waar die demokratiese visie van waardigheid, genesing, geregtigheid, vryheid en gelykheid vervul word.

Ons het hierdie durf nodig om ekstremisme te oorkom terwyl ons volhard in die versterking van ons demokrasie te midde van baie teleurstellings en verraad. Die res van die wêreld het ook hierdie moed nodig. Die verwoestende bloedvergieting en geweld wat ons sien — veral in Soedan, Kongo, Gasa, Israel, Oekraïne en Rusland — word grootliks gedryf deur kragte van ekstremisme. Hierdie magte verwerp versoening, beginselvaste pragmatisme, moreel aanvaarbare kompromieë, en die erkenning van die bestaan van goed én sleg onder alle rolspelers in 'n konflik. Hulle weier om die goeie in teenstanders te erken.

Madiba se dapperheid roep ons op om ekstremisme moedig uit te wys, te verwerp en teen te staan. Dit daag ons uit om alle goeie kragte aan alle kante van die vele verdelings, hier by ons en in die buiteland, te erken, mee saam te werk, publisiteit te gee en te versterk. Sulke vrymoedigheid kan ons nader bring aan 'n regverdige vrede vir almal.

***Prof Nico Koopman is die Viserektor: Sosiale Impak, Transformasie en Personeel by die Universiteit Stellenbosch.**